Alustatalouden ja teknologian kehityksen vaikutus työn muutokseen

Tuomo Alasoini
tuomo.alasoini[at]tekes.fi

Teknologian kehityksen vaikutukset työhön vaikeasti ennustettavissa

- Itse teknologisen kehityksen vauhtia on vaikea ennustaa.
- Teknologinen kehitys sellaisenaan ei suoraan määrää, kuinka työ muuttuu.
- Monien tärkeinä pidettävien teknologisten muutostekijöiden vaikutukset työssä todentuvat vasta tulevaisuudessa.

Teknologisten muutostekijöiden aikajänteitä

Merkittäviä vaikutuksia työhön jo nyt: mm. mobiili internet, pilvipalvelut, koneiden kasvanut laskentateho

Merkittäviä vaikutuksia työhön tulossa: mm. big data, esineiden internet, joukkoistaminen, alustatalous

Merkittäviä vaikutuksia työhön tulevina vuosina: mm. tekoäly ja koneoppiminen, kehittynyt robotiikka, autonominen liikenne, bioteknologia, genomiikka

Työn muutoksen perusskenaariot (kansallisella tasolla)

Työn määrä kasvaa ja laadullinen sisältö köyhtyy → Eriarvoisuus työelämässä uhkaa lisääntyä	★ Työn määrä kasvaa ja laadullinen sisältö monipuolistuu → Suomi vaurastuu ja eriarvoisuus työelämässä ja yhteiskunnassa voi vähentyä
Työn määrä vähenee ja laadullinen sisältö köyhtyy → Suomi köyhtyy ja eriarvoisuus työelämässä ja yhteiskunnassa uhkaavat lisääntyä	Työn määrä vähenee ja laadullinen sisältö monipuolistuu → Eriarvoisuus yhteiskunnassa uhkaa lisääntyä voimakkaasti

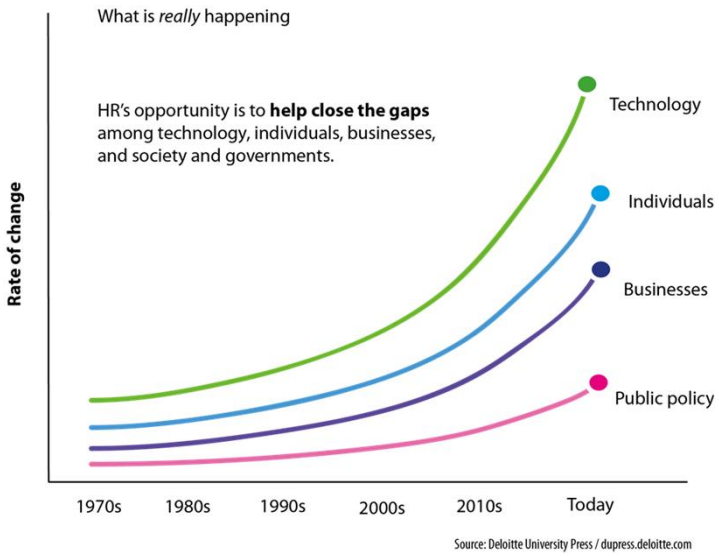
Tärkein kysymys EI OLE
”miten teknologian kehitys vaikuttaa työhön?”

VAAN

”mitä pitäisi tehdä, jotta työn määrä kasvaisi ja laadullinen sisältö monipuolistuisi teknologisen kehityksen myötä?”

Avainasemassa ovat uusia teknologisia mahdollisuuksia taitavasti hyödyntävät liiketoiminnalliset, organisatoriset ja sosiaaliset innovaatiot.

Kasvava ”sääntelyhaaste”

Alustatalous ja alustatalouden työ

- Digitaaliset alustat ovat tietoteknisiä järjestelmiä ja niihin liittyviä yhteisiä toimintaperiaatteita, jotka mahdollistavat tuotteiden, palvelujen, työpanosten tai muiden lisäarvoa tuottavien toimintojen vaihdon yli organisaatiorajojen (Ailisto ym. 2016).
- Alustatalouden työllä tarkoitetaan työllistämisen muotoa, jossa organisaatiot tai yksilöt jakavat digitaalisen alustan kautta kertaluonteisia tehtäviä tai projekteja aineellista palkkiota vastaan joukolle muita organisaatioita tai yksilöitä (Eurofound 2015).
- Alustatalouden työn perusjako:
  - Online-työmarkkinat: myös työsuoritus välitetään virtuaalisesti.
  - Mobiilityömarkkinat: työsuoritus on fyysinen.

Työtä välittävien alustatalouden yritysten tyypittelyä

Online
Matala/keskitason osaaminen

Online
Korkea osaaminen

Mobiili
Matala/keskitason osaaminen

Mobiili
Korkea osaaminen

Alustatalouden työn piirteitä

- Hyvin monimuotoinen ilmiö.
- Teettäjä ja tekijä eivät välttämättä kohtaa toisiaan muuten kuin alustan välityksellä.
- Alustan haltijat voivat olla tähän erikoistuneita yrityksiä tai esimerkiksi suuryrityksiä, jotka käyttävät alustoja joihinkin erityistehtäviin.
- Alustojen ansaintamallit ja työn tekijöiden korvausten perusteet vaihtelevat suuresti.
- Mikään erityislainsäädäntö ei tyypillisesti sääntele alustojen toimintaa.
- Tekijän ja teettäjän tai tekijän ja alustan haltijan välille ei tyypillisesti katsota muodostuvan työsuhdetta.
  - Huom! Tähän liittyviä kiistoja ratkotaan parhaillaankin monissa oikeusistuimissa tapauskohtaisesti (tunnetuin tapaus Uber).

Hyötyjä ja haasteita työn teettäjän näkökulmasta

HYÖTYJÄ

- Saatavilla olevan työvoima- ja osaamisvarannon laajentuminen
- Toiminnan nopeus ja joustavuus
- Työvoimakustannusten alentuminen
- Työsuhteesta aiheutuvien velvoitteiden väistäminen
- Kuluttaja-asiakkailla valinnanvapauden lisääntyminen
- Kuluttaja-asiakkailla mahdollisuus kilpailuttaa palveluntarjoajia keskenään

HAASTEITA

- Tietovuotojen ja ideavarkauksien mahdollisuus
- Työn laadun valvonnan ja työsuoritusten keskinäisen koordinoinnin vaikeudet
- Teettäjän mahdollisen oman organisaation henkilöstön motivaatio- ja sitoutumisongelmat

Hyötyjä ja haasteita työn tekijän näkökulmasta

HYÖTYJÄ

- Oman osaamisen ja työn kehittäminen
- Työn ja muun elämää tasapainottaminen keskenään
- Ylimääräisten ansioiden hankkiminen joustavasti
- Oman osaamisen ja maineen tunnetuksi tekeminen laajasti
- Työllistyminen pitkienkin etäisyyksien päästä

HAASTEITA

- Ansioiden vähäisyys ja epävarmuus
- Aseman heikkous erimielisyystilanteissa ilman oman työyhteisön tai kollektiivisen edunvalvonnan tukea
- Työhön sisältyvät yksityisyyden suojaan liittyviä riskit sekä moraaliset ja eettiset riskit johtuen siitä, ettei tekijä välttämättä tiedä työnsä tulosten loppukäyttäjää ja käyttötarkoitusta
- Työsuhteen kautta tulevien etuuksien puute (esim. työttömyys-, sairaus-, tapaturma- ja eläketurva, työvälineet ja -tilat).

Alustatalouden työn yleisyys?

- Vaikea saada tarkkaa kuvaa, koska…
  - monimuotoinen ja käsitteellisesti liukas ilmiö
  - ei oma tilastollinen kategoriansa
  - tutkimuksissa ja selvityksissä käytetyt käsitteet ja aineistonkeruutavat vaihtelevia
  - verraten uusi ja nopeasti kehittyvä

→ Eri lähteissä on voitu esittää hyvin erilaisia lukuja yleisyydestä.

Arvioita alustatalouden työn yleisyydestä

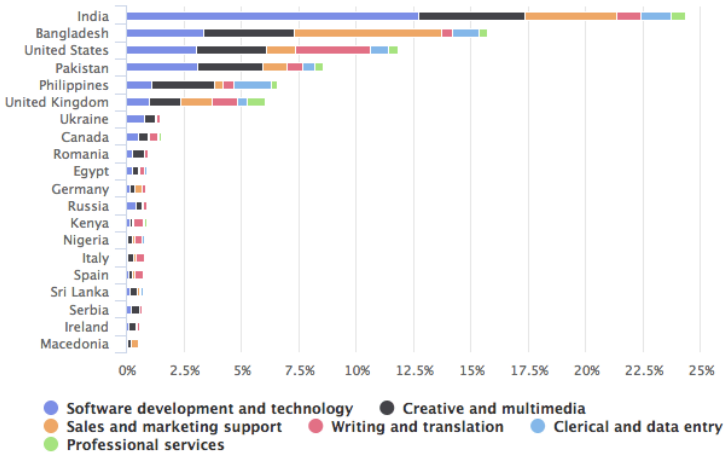
- Yhdysvallat (Codagnone ym. 2016)
  - Digitaalisilla alustoilla on tehnyt töitä 4 % työvoimasta (6 miljoonaa ihmistä).
  - Viikoittain tällaista työtä tekeviä on 1-2 % työvoimasta.
- Iso-Britannia (CIPD 2017)
  - Viimeisen vuoden aikana digitaalisilta alustoilta oli hankkinut töitä 4 % (18-70-vuotiaista).
  - Pääasiallinen työ tämä oli ollut 1 %:lle.
- Tanska (Ilsøe & Madsen 2017)
  - Viimeisen vuoden aikana digitaalisilta alustoilta oli hankkinut töitä 1 % (15-74-vuotiaista).

Havaintoja alustatalouden työn tekijöistä

- Tällaista työtä tehneillä on tyypillisesti muitakin tulonlähteitä. Esimerkiksi Iso-Britanniassa 58 % oli vakituisessa työsuhteessa olevia (CIPD 2017).
- Monet työskentelevät alustoilla vain satunnaisesti eivätkä he useinkaan toimi vain yhdellä alustalla.
- Toisaalta kahden suuren kansainvälisen mikrotyöalustan (Amazon Mechanical Turk ja Crowdflower) työn tekijöille tehdyn kyselyn mukaan (Berg 2016) alustoista on muodostunut monelle jo pitkäaikainen ja vakiintunut ylimääräisen tulon hankintakeino.

Mistä alustatalouden online-työmarkkinoiden työn tekijät tulevat?

(Lehdonvirta 2017)

Millaista työtä alustojen kautta hankitaan ja haetaan? (Huws ym. 2016)

- Viidessä Euroopan maassa (Alankomaat, Iso-Britannia, Itävalta, Ruotsi ja Saksa) tehdyn kyselyn mukaan yleisintä oli kaikkialla “toimistotyö, lyhytkestoinen työ tai näppäilytyö”.
- Toiseksi yleisin vaihtoehto oli kaikissa maissa “luova työ tai tietotekninen työ tietokoneella tai jollain muulla online-laitteella”.
- Kolmanneksi yleisin vaihtoehto sen sijaan vaihteli maittain.
- Kaikissa maissa useampi alustatalouden työtä tehneistä oli hakenut online-työtä kuin mobiilityötä.

Miksi alustatalouden työ ei ole marginaalinen ilmiö?

- Monet alustoista on perustettu vasta hiljattain: 80 % vuoden 2010 jälkeen (Kilhoffer ym. 2017).
- Suurimmilla alustoilla kuten Freelancers, Upwork, Crowdsource, Care.com ja Crowdflower on jo miljoonia rekisteröityneitä työn tekijöitä (Codagnone ym. 2016). Kasvuvauhti on ollut 25 % vuodessa (Graham ym. 2017).
- Nuoret aikuiset käyttävät iäkkäämpiin verrattuna paljon yleisemmin alustoja työn ja palvelujen hankkimiseen.
- Alustat mataloittavat kasvavan eläkeläisjoukon mahdollisuutta osallistua satunnaista työmarkkinoille.
- Alustatalouden työ haastaa radikaalisti perinteisen ”normaalityösuhteisen” työn, koska siinä hylätään kokonaan ajatus tiettyä työsuoritusta pysyvämmästä suhteesta teettäjän ja tekijän välillä.

Tulevaisuuden haasteena on löytää toimiva tasapaino alustatalouden työn tekijöiden turvan ja toiminnan innovatiivisen luonteen kesken.

Miten turvataan alustatalouden työn tekijöiden asema?

- Markkinaperustaiset keinot
  - Sertifioinnit, hyvät käytännöt, vapaaehtoiset minimistandardit tms.
  - Luodaan rinnasteinen alustatalouden työn tekijöiden asemaa turvaava ekosysteemi (tuki- ja turvapalvelujen kokonaisuus)
- Säädökselliset keinot
  - Selvennetään tilannetta olemassa olevan lainsäädännön pohjalta tapauskohtaisesti
  - Selvennetään tai laajennetaan työsuhteisen työn käsitettä
  - Luodaan uusi erityislainsäädäntö, jota kautta osa alustatalouden työstä sisällytetään erityisluonteisen työsuhteisen työn piiriin
  - Luodaan uusi kategoria työsuhteisen työn ja itsensätyöllistämisen väliin
  - Muutetaan työnantaja-käsitteen sisältöä

Kirjallisuutta

- Ailisto, H., Collin, J., Juhanko, J., Mäntylä, M., Ruutu, S. & Seppälä, T. (toim.) (2016) Onko Suomi jäämässä alustatalouden junasta? Helsinki: Valtioneuvoston kanslia, Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 19/2016. http://tietokayttoon.fi/documents/10616/2009122/19_Onko+Suomi+j%C3%A4%C3%A4m%C3%A4ss%C3%A4+alustatalouden+junasta.pdf/5e1f46ed-415c-4763-a530-633309eafb77?version=1.0
- Berg, J. (2016) Income Security in the On-Demand Economy: Findings and Policy Lessons from a Survey of Crowdworkers. Geneva: ILO, Conditions of Work and Employment Series No. 74. http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---travail/documents/publication/wcms_479693.pdf
- CIPD (2017) To Gig or Not to Gig? Stories from the Modern Economy. London: CIPD. https://www.cipd.co.uk/Images/to-gig-or-not-to-gig_2017-stories-from-the-modern-economy_tcm18-18955.pdf
- Codagnone, C., Abadie, F. & Biagi, F. (2016) The Future of Work in the 'Sharing Economy': Market Efficiency and Equitable Opportunities or Unfair Precarisation? Seville: Institute for Prospective Technological Studies, JRC Science for Policy Report EUR 27913 EN. http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC101280/jrc101280.pdf
- Eurofound (2015) New Forms of Employment. Luxembourg: Publications Office of the European Union. https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1461en.pdf

Kirjallisuutta

- Graham, M., Hjorth, I. & Lehdonvirta, V. (2017) Digital Labour and Development: Impacts of Global Labour Platforms and the Gig Economy in Worker Livelihoods. Transfer 23 (2), 135–162.
- Huws, U., Spencer, N.H. & Joyce, S. (2016) Crowd Work in Europe: Preliminary Results from a Survey in the UK, Sweden, Germany, Austria and the Netherlands. Brussels: FEBS Studies. http://www.feps-europe.eu/assets/39aad271-85ff-457c-8b23-b30d82bb808f/crowd-work-in-europe-draft-report-last-versionpdf.pdf
- Ilsøe, A. & Madsen, L.W. (2017) Digitalisering af arbejdsmarkedet: Danskernes erfaring med digital automatisering og digitale platforme. København: Københavns Universitet, Sociologisk Institut, FaOS 157. http://faos.ku.dk/publikationer/forskningsnotater/fnotater-2017/Fnotat_157_-_Digitalisering_af_arbejdsmarkedet.pdf
- Kilhoffer, Z., Lenaerts, K. & Beblavý (2017) The Platform Economy and Industrial Relations: Applying the Old Framework to the New Reality. Brussels: CEPS,Research Report 2017/12. https://www.ceps.eu/system/files/RR2017-12_PlatformEconomyAndIR.pdf
- Lehdonvirta, V. (2017) Where Are Online Workers Located? The International Division of Digital Gig Work, Oxford: University of Oxford. http://ilabour.oii.ox.ac.uk/where-are-online-workers-located-the-international-division-of-digital-gig-work/